

**BOJXONA FAOLIYATINI AMALGA OSHIRISHDA
MILLIY KINOLOGIYA MARKAZI HAMDA XIZMAT
ITLARINING O'RNI**

Xaydaraliyeva Nafosat Xomidjon qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

Jinoiy odil sudlov fakulteti 2-kurs talabasi

E-mail: xaydaraliyeva18@gmail.com

Telefon: 998949051809

Annotatsiya: Xavfsizlikni ta'minlash bilan birga bojxona nazoratini samarali amalga oshirishda xizmat itlari o'zlarining noyob, tabiiy qobiliyatlari bilan ajralib turadi. Xizmat itlarining roli faqat jinoyatlarni aniqlashda ko'zga tashlanmaydi, bojxona postlarida huquqbuzarliklarning oldini olish va milliy xavfsizlikni ta'minlash borasida ham e'tiborga loyiqdir. Respublika Milliy kinologiya markazi esa mazkur yo'nalishda asosiy faoliyat olib boruvchi muassasa hisoblanadi. Ushbu maqolada milliy kinologiya markazi va xizmat itlarining faoliyatiga zamonaviy yondashuvlar orqali ijtimoiy hayotdagi roli bayon etiladi.

Аннотация: Служебные собаки отличаются уникальными природными способностями эффективно осуществлять таможенный контроль, обеспечивая при этом безопасность. Роль служебных собак заметна не только в раскрытии преступлений, но и в предотвращении правонарушений на таможенных постах и обеспечении национальной безопасности. Национальный центр кинологии республики является основным учреждением в этом направлении. В данной статье описаны национальный кинологический центр и современные подходы к деятельности служебных собак и их роли в общественной жизни.

Annotation: Service dogs are distinguished by their unique natural abilities aimed at providing security and effective customs control. Service dogs have a significant role not only in solving crimes, but also in preventing violations at

customs posts and ensuring state security. The Republican National Cynological Center is the main institution in this regard. This article talks about the national canine center and modern approaches to service dogs and their role in social life.

Tayanch so'zlar: bojxona, milliy kinologiya markazi, xizmat itlari,

Ключевые слова: таможня, национальный кинологический центр, служебные собаки.

Keywords: customs, national canine service, service dogs.

Ma'lumki, jahonning ko'plab nuqtalarida bojxona nazoratini samarali amalga oshirishda xizmat itlaridan muhim vosita sifatida foydalaniladi. Xizmat itlarining tabiiy qobiliyatlari, jumladan hidlarni ajratib olish va berilgan buyruqlarni tez bajara olish salohiyatlari noqonuniy faoliyatlarni tezlik bilan fosh etishda qo'shimcha kuch sifatida ahamiyatga ega. Xizmat itlarini professional darajada o'qitish va tayyorlashda kinologiya markazlari asosiy vazifani bajaradi. Bu borada O'zbekiston bojxona tizimi ham mazkur sohada aniq va innovatsion yondashuvlarga ega bo'lib, bu borada Milliy kinologiya markazi muhim o'rinni egallaydi.

So'nggi yillarda bojxona faoliyatini takomillashtirish, sifatli bojxona nazoratini amalga oshirish, bojxona to'g'risidagi qonun hujjatlari buzilishlariga chek qo'yish maqsadida sohaga nisbatan keng qamrovli ishlar amalga tatbiq etildi. Jumladan, Milliy kinologiya markazi respublikamizda xizmat itlarini tayyorlash va o'qitish hamda kinologiya sohasida professional kadrlarni tayyorlash bo'yicha xalqaro standartlarga mos yetakchi muassasa sifatida faoliyat yuritib kelmoqda. Markazda tayyorlanadigan xizmat itlari faqatgina jinoyatlarni aniqlash bilan cheklanib qolmay, bojxona tizimini rivojlantirishda va xodimlarning faoliyat samaradorligini optimallashtirishda "motivatsiya" vositasi sifatida muhim rol o'ynaydi.

Bugungi geosiyosiy jarayonlarda mamlakatimizga kirib kelayotgan noqonuniy tovarlarni nazorat qilish, givohvandlik vositalarini, qurol-yarog‘, o‘q-dori va portlovchi moddalarni qidirish, terrorizmga qarshi kurashish, bojxona postlaridan yashirin ravishda valyuta qimmatliklarini, tamaki mahsulotlarini olib o‘tish, noqonuniy tovar aylanmasiga chek qo‘yish hamda fuqarolar osoyishtaligini ta‘minlash, huquqbuzarliklarga chek qo‘yish va jinoyat izlarini ochishda kinologiya markazi Bojxona qo‘mitasining muhim bo‘g‘ini sifatida alohida e‘tiborga molikdir. Chunonchi, 2023-yilning sentyabr oyiga qadar respublikamizning Samarqand viloyatida xizmat itlari yordamida 6 ta qotillik, 81 ta o‘g‘rilik, 1 ta talonchilik, 9 ta givohvandlik moddalari va 2 ta boshqa turdagi jinoyatlar, jami hisobda 99 ta jinoyat fosh etilgan.

Mamlakatimizda kinologiya sohasini yuksaltirish, malakali kinolog kadrlarni yetishtirish maqsadida sohaga oid bir qator normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan Konsepsiya va Yo‘l xaritalari ishlab chiqilgan. Misol uchun Vazirlar Mahkamasi tomonidan faoliyat bilan bog‘liq 2021-yil 18-yanvardagi **“O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasining Milliy kinologiya markazi faoliyatini yanada rivojlantirish va takomillashtirish to‘g‘risida”**gi VMQ-21-son qaroriga muvofiq **“2021-2023-yillarda O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasi Milliy kinologiya markazi faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish”** Konsepsiyasi qabul qilingan. Mazkur Konsepsiyadan Milliy kinologiya markazining amaldagi holati va kamchiliklari, ularni bartaraf etish uchun choralar, ushbu sohaga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, naslchilik va xizmat itlarini o‘rgatishning yangi usullarini joriy qilish, veterinariya xizmatini takomillashtirish kabi maqsad va vazifalar o‘rin olgan. Jumladan,

• **xizmat itlarini tayyorlash** – maxsus dasturlar asosida yuqori samaradorlikka ega itlarni tarbiyalash;

- **veterinariya xizmati** – xizmat itlarini sog‘lomligini, xizmatga yaroqliligini ta’minlash;
- **naslchilik ishlari** – xizmat itlarining zotdor turlarini ko‘paytirish va ularning salohiyatini oshirish;
- **axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish** “Kinologiya xizmati” avtomatlashtirilgan dastur orqali markazda amalga oshirilayotgan jarayonlarni optimallashtirish;
- **interaktiv xizmatlar** – fuqarolar qulayligi uchun onlayn tarzda xizmatlarni amalga oshirish;
- **xalqaro hamkorlik** – Jahon bojxona tashkiloti ekspertlari bilan birgalikda o‘quv-trening seminar mashg‘ulotlarini olib borish;
- **ixtisoslashtirilgan dasturlar** – xizmat itlarini o‘qitish va tayyorlashda yangi texnologiyalarni joriy etish.

Bilish lozimki, bojxona nazoratini amalga oshirishda bojxona organlari xodimlari xizmat itlaridan foydalanishlari mumkin. Ilg‘or xorijiy tajriba natijalari shuni k‘rsataiki, politsiyada itlardan foydalanish 1889-yilda londonlik komissar Charlz Uorren tomonidan birinchi marta yo‘lgan qo‘yilgan, ammo bu ko‘zlangan natijaga olib kelmagan. Keyinroq Belgiya, Avstriya-Vengriya va Germaniya davlatlarida itlardan xizmatda foydalanish boshlangan. Vaqtlar o‘tib esa xizmat itlariga talab kuchayishi natijasida itlarni tayyorlash pitomnigini ochish zarurati paydo bo‘lgan. Bunday pitomniklarda itlarga doimiy ravishda kinologga bo‘ysunish, hidlab topish, jinoyatchilarga hujum qilish kabi maxsus vazifalar o‘rgatib borilgan.

“Xizmat itlari” atamasi ishlatilganida beixitiyor kishi ko‘z o‘ngida o‘sha mashhur “Komissar Reks” detektiv serialidagi Reks obrazi gavdalanishi tabiiy hol. Insonlardan farqli o‘laroq xizmat itlari inson his qila olmaydigan va tasavvuriga sig‘dira olmaydigan o‘ziga xos dunyoga egadir. Xizmat itlarini aksariyat hollarda bojxona postlarida, post-patruL qismlarida yoki ommaviy tadbirlar davomida

uchratamiz. Xizmat itlarini tayyorlash pitomnigining faoliyatini o'rganishdagi izlanishlardan xulosa qilish mumkinki, xizmat itlari o'z ixtisosligi bo'yicha:

- maksimal 6 tagacha hidlarni ajatish uchun maxsus itlar;
- hujjatlar yoki narsalarni qidirish uchun mo'ljallangan qidiruv itlari;
- baxtsiz hodisa yuz bergan joylardan odamlarni qidirish, yordamga chaqirish, chiqish qiyin bo'lgan joylardan odamlarni qutqarish uchun qutqaruvchi itlar;
- nogironlarga hamrohlik qiluvchi itlar;
- taqdim etilgan namunadagi yoki hududdagi ma'lum bir hidlar yordamida o'sha hidning mavjudligi yoki mavjud emasligini aniqlash uchun detektor itlar;
- post patrul xizmatining nazorat joylarida yoki tunda qo'riqchi sifatida ishlashi uchun mo'ljallangan patrul itlari;
- tor ixtisoslikka ega bo'lgan soqchi itlar;
- jinoyat sodir qilgan shaxslarni ushlab borishda yordamlashadigan konvoy itlariga bo'linadi.

Yuqoridagi xizmat itlarining deyarli barcha turi ijtimoiy hayotda ko'zga tashlanadi. Xususan, odatda ulardan quyidagi itlarni tanlashadi va tarbiyalashadi:

- giyohvandlik vositalarini aniqlash uchun tayyorlanadigan xizmat itlariga quvnoq, stressga chidamli hamda maxfiy va kichik joylarga chiqa olish imkoniyatiga ega bo'lgan jussasi kichik Spaniyeli (Spaniel) yoki Bigl (Beagle) kabi itlar;
- portlovchi moddalar, minalar, granatalarni qidirib topish chog'ida katta hajmli, bosiq Labrador yoki Nemis ovcharkasi kabi itlar tanlanadi, chunki ularning xotirasi kuchli, itoatkor va aniq harakat qilish qobiliyatiga ega;
- operativ-qidiruv xizmati uchun hid bilish qobiliyati kuchli rivojlangan va aql-zakovati kuchli Belgiya ovcharkasi kabi;

- konvoy va soqchilik xizmati uchun ahmoqroq, begonalarga ishonmaydigan, eshitish va ko‘rish qobiliyati kuchli rivojlangan, jismonan baquvvat va biroz tajovuzkor Kavkaz ovcharkasi kabi itlar tanlanadi.

Xizmat uchun bunday itlarni tanlanishining sababi ixtisoslik bo‘yicha o‘qitilgan itlardan ham har bir topshiriq uchun turli jismoniy va psixologik chidamlilik talab qilinadi. Shu boisdan, har bir xizmat turi uchun eng maqbul bo‘lgan zotlar tanlanib, ularning tabiiy qobiliyatlaridan samarali foydalaniladi.

Milliy kinologiya markazida naslchilik pitomnigida yetishtirilgan va markaz ehtiyojlaridan ortiq bo‘lgan hamda xizmatga yaroqsiz deb topilgan itlarni sotish huquqi mavjud. Yuridik shaxslar malakali mutaxassislar tomonidan tayyorlangan va jinoyatlarni ochishda ishtirok etgan xizmat itlarini sotib olishlari mumkin. O‘zbekiston fuqarolari hamda fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarga xizmat itlari sotilmaydi, bundan xizmatga yaroqsiz itlar mustasno. Komissiya xulosasiga ko‘ra jismoniy kuchsiz, kasallik yoki nuqsonlari bor deb topilgan itlar xizmatga yaroqsiz hisoblanadi.

Agar xizmat itlarida xizmatga yaroqsizlik holatlari aniqlansa, bu haqda ommaviy axborot vositalari orqali itni sotish to‘g‘risida xizmatga yaroqsiz itlarning fotosurati, laqabi, yoshi, jinsi, zoti, narxi, Markazning bank rekvizitlari va qo‘shimcha sifatida telefon raqami hamda murojaat etishning oxirgi muddatlari ko‘rsatilgan holda sotish uchun e‘lon beriladi. Sotib olish yuzasidan belgilangan muddat ichida murojaat kelib tushmasa it sotilmagan deb hisoblanadi va sotuvga qo‘yilgan xizmat itini tayyorlagan kinologlarga bepul asosda beriladi.

Xulosa qiladigan bo‘lsak, Milliy kinologiya markazi va unda yetishtiriladigan xizmat itlarining o‘rni nafaqat bojxona tizimida balki xavfsizlikni ta‘minlash borasida ham asosiy ahamiyatga ega. Markazga nafaqat xalqaro tajribani o‘rganish natijasida zamonaviy texnologiyalarni joriy qilinayotgani uning ijtimoiy

ahamiyatini oshirib yetakchi institutga aylantirishga, balki xizmat itlarining salohiyatini yanada yuksaltiradigan strategik usullarni rivojlantirishda va kuchli himoyalangan nazoratni tashkil etishda optimal platforma sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. “O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasining Milliy kinologiya markazi faoliyatini yanada rivojlantirish va takomillashtirish to‘g‘risida”gi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 18-yanvardagi 21-son qarori

<https://lex.uz/docs/-5225060>

2. “Davlat bojxona xizmati to‘g‘risida”gi O ‘zbekiston Respublikasining Qonuni

<https://lex.uz/mact/-67566>

3. Xizmat itlari. O‘zbekiston Respublikasi IIV huzuridagi Tergov departamenti.

<https://tergov.uz/uz/other/sluzhebnye-sobaki1>

4. Umidxon Ma’rufov, muxbir. Kun.uz.news. Politsiyaning xizmat itlari: ular qachondan foydalana boshlangan va hozir qanday tayyorlanadi?

<https://kun.uz/35704600>